

РОЛЬ МЕДІАГРАМОТНОСТІ В БОРОТБІ З ІНФОРМАЦІЙНИМИ ВІЙНАМИ

Олександр КИДИСЮК, Юрій КЛИМЮК, Діана РАЙТА

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів

Анотація. У роботі розглядається явище інформаційних війн як інструменту впливу на свідомість людей. Проаналізовано основні методи — фейки, дезінформацію, пропаганду та кіберзломи. Показано досвід України у протидії інформаційній агресії та важливість розвитку медіаграмотності й критичного мислення для захисту суспільства від маніпуляцій.

Ключові слова: інформаційна війна, дезінформація, фейки, пропаганда, медіаграмотність, критичне мислення, кібербезпека, гібридна війна, інформаційна безпека, свідомість суспільства, маніпуляція, інформаційний простір, Україна.

Annotation. The work examines the phenomenon of information war as a tool for influencing people's consciousness. It analyzes the main methods — fake news, disinformation, propaganda, and cyberattacks. The experience of Ukraine in countering information assault is shown, highlighting the importance of developing media literacy and critical thinking to protect society from manipulation.

Keywords: information war, disinformation, fake news, propaganda, media literacy, critical thinking, cybersecurity, hybrid war, information security, public consciousness, manipulation, information space, Ukraine.

У сучасному світі інформація перетворилася на стратегічний ресурс, який має не менше значення, ніж природні або військові ресурси. Вона здатна формувати суспільну думку, впливати на політичні процеси, створювати або руйнувати імідж держави. У зв'язку з цим дедалі частіше говорять про явище інформаційних війн — боротьбу за свідомість людей, у якій зброєю стають не танки й ракети, а слова, зображення, новини та маніпуляції. Інформаційні війни — це невід'ємна частина сучасних гібридних конфліктів, у яких інформаційний простір використовується для досягнення політичних, економічних і військових цілей. В умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій вони набули небаченого масштабу й стали реальністю для кожної країни світу.

Інформаційна війна — це складний і багатогранний феномен, що охоплює систематичне використання різноманітних інформаційних інструментів для впливу на свідомість противника. Її основна мета полягає не в безпосередньому знищенні чи захопленні територій, а в зміні психологічного стану населення, формуванні сумніву, страху та ворожнечі, а також у поширенні недовіри до державних інституцій, армії, союзників і національних цінностей. Такий підхід робить інформаційну війну максимально підступною, бо вона діє на рівні свідомості, свободи мислення та громадянської єдності. Для досягнення своїх цілей учасники інформаційних воєн використовують різні методи, серед яких — створення і поширення фейкових новин, цілеспрямована дезінформація та пропаганда, вплив через соціальні мережі, кібератаки на критично важливі інформаційні системи, психологічні операції, що мають розколоти суспільство чи позбавити його довіри до себе. Завдяки інтернету та цифровим технологіям ці методи поширення інформації стали надзвичайно швидкими, масштабними і часто непомітними для звичайного користувача, що значно ускладнює виявлення і протидію їм.

Навіть у періоди миру інформаційні війни не припиняються — держава, що володіє потужними медіа-ресурсами, може формувати вигідний для неї інформаційний простір, впливати на внутрішню та зовнішню політику, зміцнювати свій авторитет на міжнародній арені. Водночас країни, які потерпають від інформаційних атак, стикаються з серйозними наслідками: втратою довіри суспільства, політичною нестабільністю, розколом громадян та зниженням ефективності державних органів. Такі процеси погіршують безпекову ситуацію і відкривають шлях для подальших агресивних дій. Яскравим прикладом жорстокої інформаційної війни є ситуація в Україні з 2014 року. В цей період росія активізувала масштабну інформаційну кампанію, намагаючись дискредитувати нашу державу як всередині країни, так і на міжнародній арені. Через численні фейки, викривлення історичних фактів, маніпуляції в медіа та соціальних мережах, а також кібератаки було створено негативний образ

України, спрямований на посіяти розбрат у суспільстві та послабити державні інститути. Ці дії спричинили значний тиск на українську інформаційну сферу і стали однією із складових гібридної війни.

Для протидії таким викликам Україна активно розвиває широкомасштабну систему інформаційної безпеки, яка включає заходи кіберзахисту, створення надійних медіа-ресурсів і підвищення рівня медіаграмотності населення. Особливу роль відіграють незалежні журналісти, які дотримуються фактчекінгових стандартів і сприяють відкритості інформації, а також волонтерські ініціативи, що допомагають виявляти й спростовувати безпідставні твердження і фейки. Не менш важливим елементом є освітні програми, які навчають громадян критично сприймати інформацію, розпізнавати маніпуляції і не піддаватись пропаганді. Таким чином, інформаційна війна — це складний процес, що вимагає комплексного підходу для своєї подолання. Перемога в ній залежить від здатності суспільства бути свідомим, критично мислячим і активним у захисті власної інформаційної безпеки. Водночас роль держави, медіа і освітніх інституцій є вирішальною для створення надійного щита проти інформаційних атак і формування стійкого національного інформаційного поля.

Інформаційні війни стали невід'ємним і надзвичайно серйозним викликом сучасного світу. Вони мають потенціал завдавати руйнівних наслідків, які не поступаються масштабами та впливом навіть збройним конфліктам, оскільки основною їхньою зброєю є свідомість людини — найцінніший ресурс будь-якого суспільства. Умови сьогодення вимагають від держав, медіа, освітніх установ і кожного громадянина об'єднати зусилля для ефективної протидії цим загрозам. Успіх у боротьбі з інформаційними атаками можливий лише за умови тісної й скоординованої співпраці між усіма ланками суспільства. Держава має створювати та впроваджувати дієві національні інформаційні стратегії, які захищатимуть інформаційний простір від зовнішніх і внутрішніх маніпуляцій. Медійні структури повинні дотримуватися високих стандартів об'єктивності та прозорості, а освітні заклади — активно впроваджувати програми з розвитку навичок критичного мислення та медіаграмотності. Особливо важливо формувати у громадян усвідомлення власної відповідальності за поширення інформації, розуміння механізмів маніпуляцій і фейкових новин. Адже ключ до перемоги в інформаційній війні — це освічене, свідоме й критично налаштоване суспільство, яке не піддається впливу пропаганди й викривленого наративу. Підвищення рівня медіаграмотності, громадська активність і підтримка національної інформаційної політики створять міцний фундамент для захисту національної безпеки та стабільності.

Література

1. Сопілко І.М. Соціально-правові основи інформаційної безпеки держави, суспільства та особи в Україні // Юридична наука. – 2023. – № 4. – С. 18–25.
2. Зачко О.Б., Головатий Р.Р. Мультиагентна модель управління безпекою при плануванні проектів створення об'єктів з масовим перебуванням людей // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. – Х.: НТУ «ХПІ», 2017. – № 2 (1224) – С. 46–51.
3. Лисенко С. Information wars as a threat to the information security of Ukraine // Scientific Notes of Institute of Journalism. – 2021. – № 1. – С. 33–40.
4. Антіпова О.В. Strategic communications as a component of state information security policy // Law Journal of the NAIA. – 2023. – Т. 13, № 1. – С. 44–52.